

Ю. О. ОЛІЙНИК, канд. пед. наук, викладач, ХНПУ імені Г.С. Сковороди, Харків

РОЛЬ ПРОСВІТИТЕЛІВ КИРИЛА Й МЕФОДІЯ У СТВОРЕННІ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ

У статті автор висвітлює формування поглядів великих слов'янських просвітителів Кирила і Мефодія. Розкривається роль солунських братів у розвитку культурного життя слов'янських народів. Особлива увага приділяється їх просвітницькій та духовній діяльності під час місіонерських подорожей, досліджуються етапи створення ними слов'янської писемності.

Ключові слова: Кирило, Мефодій, Давня Русь, просвітницька діяльність, слов'яни, азбука, писемність.

Вступ. З життям і діяльністю святих Кирила й Мефодія тісно пов'язані сторінки давньоруської історії. Приблизно 1150 років тому з'явилася власна слов'янська писемність. Її створення пов'язане з натхненою діяльністю й духовним подвигом великих слов'янських просвітителів Кирила й Мефодія. Слов'янська писемність є одним із джерел нашої культури. З її допомогою серед слов'ян рідною мовою поширювалося боже слово (Біблія), яке сприяло утвердженню християнських ідеалів. Виняткова важливість праці Кирила й Мефодія, оцінка їх внеску в скарбницю слов'янської та світової культури, потребує ретельного висвітлення їх життєвого шляху та творчості.

Мета статті полягає у дослідженні просвітницької діяльності Кирила й Мефодія, які відіграли важливу роль в розвитку культурного фонду більшості слов'янських народів.

Виклад основного матеріалу. Серед вітчизняних науковців, які займались проблематикою слов'янської писемності та вивченням біографічних даних великих просвітителів Кирила й Мефодія, виділяються своїми працями В. М. Власов, Н. А. Константинов, А. С. Львов, С. П. Обнорский, О. О. Формозов, Л. В. Черепнін [2; 9; 12; 14; 18; 20]. Саме вони вважали, що слов'янська письменність виникла наприкінці I тис. до н. е. або у VI ст. н. е. Ці твердження базуються на групі археологічних пам'яток, що містять знаки й частини текстів стародавнього письма, знайдені на території Херсонеса, Керчі, Ольвії. Про життя й діяльність Кирила й Мефодія відомо з ряду старослов'янських, латинських і грецьких джерел. Особливо важливим є «Житіє» Кирила й Мефодія, написане особами, що добре знали основні віхи життя слов'янських праучителів. Свідectво про давньослов'янське письмо міститься у VIII главі Життя Костянтина Філософа [19, с. 108].

Перший давньоруський літопис «Повість минулих літ» свідчить про те, що Київська Русь на початку X ст. вже мала писемність. При цьому слід врахувати, що

перший запис у літописі датується 852 р., тобто передує створенню писемності Кирилом і Мефодієм (863 р.) [15, с. 221]. Можемо припускати, що початок давньоруського літописання відноситься до середини IX ст. Вочевидь, що дії Кирила й Мефодія у створенні слов'янської писемності слід розуміти як такі, що базувались на вже існуючій у слов'ян протописемності [11, с. 185].

Мефодій і Кирило (у мирському житті Михайло й Костянтин) народилися в грецькому місті Солуни (нині Фесалоніки) у родині візантійського воєначальника середнього рангу, грека за походженням, на ім'я Лев. Їх мати була слов'янкою. Оскільки Солунь у IX ст. був двомовним, місцеві жителі розмовляли грецьким та болгаро-македонським діалектами, то й Кирило та Мефодій з дитинства добре знали слов'янську мову. Серед семи дітей у сім'ї – Михайло був найстаршим, а Костянтин – наймолодшим.

Мефодій (805/815-885 рр.) продовжив кар'єру свого батька – військовослужбовця. Пізніше імператор призначив його воєводою в одну із слов'янських областей Візантії. Там він прожив з 843 по 856 рр. Це перебування дало йому можливість ознайомитися з мовою, звичаями, культурою місцевого населення. Однак з невідомих причин Михайло відмовився від подальшої військово-державної служби та сімейного життя, маючи дружину й двох дітей. Він присвятив себе служінню Богу, ставши настоятелем невеликого монастиря, недалеко від гори Олімп. Саме в цей час Михайло й одержав чернече ім'я – Мефодій [19, с. 72].

Молодший з братів – Кирило (826-869 рр.) отримав освіту в Магнавській школі Константинополю, що була найкращим навчальним закладом Візантії. У цій школі Костянтин вивчав граматику, діалектику, риторику, арифметику, геометрію, астрономію, музику, виявляв зацікавленість поемами Гомера, трагедіями Софокла, філософськими творами Платона та Аристотеля, захоплювався творчістю Григорія Богослова – одного з найяскравіших церковних мислителів. Після закінчення школи, Костянтин якийсь час працював бібліотекарем у соборі святої Софії в Константинополі. Потім він прийняв сан диякона й був призначений першим секретарем патріарха. У його обов'язки входило ведення поточних справ патріаршої канцелярії та її архіву. Надалі Костянтин удосконалював свої знання в одному з монастирів на березі Босфору. Близько 851 р. імператор призначив Костянтина на посаду викладача філософії для викладання у Магнавській школі. Він став одним з її професорів, і прославився як філософ та знавець мов. Ймовірно, крім грецької він володів кількома слов'янськими, латинською, а також староеврейською мовами, оскільки при складанні слов'янської абетки він використовував ряд елементів гебрайсько-самаритянської писемності. Костянтин брав участь у різних дискусіях на філософські й богословські теми. Перемоги в диспутах з відомими вченими принесли йому широку популярність. У зв'язку із цим, візантійський імператор Михайло III разом з патріархом Фотієм нерідко відправляли Костянтина послом від Візантії до сусідніх народів з місіонерською діяльністю. Метою цих відряджень було зміцнення й поширення християнського вчення, яке нерідко ставало супроводом налагодження дипломатичних відносин.

У той час головною ідеологічною концепцією Візантії було не лише завоювання нових територій і країн, а, насамперед, залучення їх до християнства. У першу чергу це стосувалося слов'янських народів. В середині I тисячоліття н. е. слов'яни заселяли величезні території в Центральній, Південній і Східній Європі. Їх сусід на півдні – Візантія – беззаперечний культурний еталон свого часу. Молоді слов'янські народи постійно порушували кордони імперії. Для того, щоб взяти під контроль ситуацію, що склалася, Рим і Візантія почали вдаватися до спроб обернути слов'ян у християнську віру. З цією метою потрібно було підкорити їх релігійне життя церкві – латинській (з 1054 р. – католицькій) у Римі та грецькій (у подальшому – православної) у Константинополі. На слов'янські землі почали направляти місіонерів. Серед церковних посланців, без сумніву, було чимало тих, хто щиро й переконливо виконував свій духовний борг. У цей час самі слов'яни, тісно взаємодіючи з європейським середньовічним миром, усе більш схилилися до необхідності увійти до складу християнської церкви. На початку IX ст. вони почали активно приймати християнство.

Важливим завданням перед Константинополем постала необхідність зробити доступним для обернених величезний пласт християнської культури – священні писання, молитви, послання апостолів, праці батьків церкви. Відносно писемності слов'ян виникло дуже багато спірних питань. «Коли слов'яни були язичниками, які не мали писемності – пише в Сказанні «Про письмена» чорноризець Храбр, вони рахували і ворожили за допомогою рис і резів» [1].

Цілий ряд непрямих доказів свідчить про існування у слов'ян власної докирилівської писемності у VII–IX ст. В цей час вони активно взаємодіяли з сусідами, що мали давні писемні традиції: вели з ними торгівлю, укладали різного роду договори, мирні угоди. Дослідники вважають, що для складання документів в докирилівську епоху слов'яни використовували грецький або латинський алфавіти, тобто без пристосування знаків цих алфавітів до передачі власне слов'янських звуків. «Коли ж слов'яни були обернені, – розповідав чорноризець Храбр, – намагалися записувати слов'янську мову латинськими і грецькими письменами» [1]. Але ні латинський, ні грецький алфавіти не відповідали звуковій палітрі слов'янських мов.

Поширення християнства у слов'ян стало політичним кроком, як з боку слов'ян, що прагнули зміцнити своє становище в Європі, так і з боку римсько-візантійського світу, який прагнув посилити свої впливи над слов'янськими народами. Римські місіонери зовсім не прагнули зробити нову релігію зрозумілою для віруючих. У Римській церкві було поширене переконання, що існують «лише три мови, на яких потрібно славити Бога за допомогою письменства: єврейська, грецька та латинська» До того ж Римська церква твердо дотримувалась позиції, що «таємниця» християнського вчення повинна бути відома тільки духовенству, а звичайним християнам досить декількох спеціально оброблених текстів, які містять зачатки християнського знання [1].

У Візантії на це дивилися інакше. Тут почали розмірковувати над створенням слов'янських літер. У такий спосіб політика поєднувалася з релігією. У IX ст. ареною візантійського місіонерства були Балкани й Центральна Європа, а також східні землі, залежні від Константинополя. Великим успіхом Візантії стала християнізація сербів і болгар у 850-860 рр.

У середині IX ст. політичної й військової могутності досягла Давньоруська держава із центром у Києві. Візантія, не сподіваючись за допомогою військової сили протистояти експансії цієї держави, ухвалила рішення захищати свої інтереси шляхом поширення християнства в Північному Причорномор'ї. Тоді ця територія входила в сферу впливу Хозарського каганату, у середовищі якого поступово вкорінювалися іудаїзм і іслам, але було присутнім і християнство. Для посилення візантійських позицій й була організована місіонерська поїздка Кирила й Мефодія до Хозарської держави. По дорозі брати зупинялися в Херсонесі (Корсуні). Вважається, що саме в цей час вони й хрестили князя полян Аскольда (при хрещенні він одержав ім'я Михайло) і його дружинників, що верталися з візантійського походу. Проповідуючи серед східних слов'ян, Кирило й Мефодій, як стверджує «Житіє», познайомилися із церковними книгами старослов'янською мовою, а також розшукали й забрали із собою мощі Папи Климента, який загинув там мученицькою смертю у 101 р. [19 с. 96]. Із цією реліквією пов'язан один з найбільш важливих моментів історії Російської Православної Церкви – спроба отримати автономію (автокефалію) від Константинополя. Руський собор єпископів у своєму рішенні вказував, що благословення мощами святого Климента рівнозначно патріаршій хіротонії, тому на руській землі повинен бути свій митрополит. Ним у 1153 р. став Климент Смолятич [3, с. 27].

Маючи великий досвід у місіонерській діяльності, Кирило брав участь у дипломатичній місії в арабські країни, зокрема в Багдад, де виявив себе глибоким знавцем не тільки Біблії, але й Корану.

Участь у цих місіях була важливим етапом у житті Костянтина. Діяльність у складних умовах і навіть ворожому середовищі, у суперечках з загартованими в полеміці представниками інших релігій була для нього, безсумнівно, суворим випробуванням, дала поштовх до розвитку навичок проповідника та полеміста. Ці навички проявилися у наступний період його діяльності. Ще більш важливо відзначити іншу обставину. Перспектива діяльності в іншомовному середовищі поставила Кирила перед необхідністю ґрунтовного вивчення іноземних мов.

Мефодій після повернення до Константинополю став ігуменом Поліхронського монастиря. Саме тоді брати почали створювати слов'янську абетку яка точно мала відбивати звуковий склад слов'янської мови. Використовуючи новостворений алфавіт вони почали перекладати на слов'янську мову Євангеліє – складний, внутрішньо ритмізований духовний твір, що вимагав ретельного й адекватного добору слів [1]. Спроба почати перекладацьку діяльність з Євангелія не була випадковою, а відображала свідоме прагнення просветителів перекладати, насамперед, такі тексти, які могли б найбільш ефективно служити «освіті» слов'ян у

специфічному для середньовіччя розумінні цього терміна. Такими текстами були насамперед ті, які регулярно читалися під час церковної служби в присутності всіх віруючих. Слід врахувати і особливу важливість в очах братів саме текстів Євангелій, що містили у собі головні істини християнського вчення [19, с. 120].

Як відомо, на відміну від інших способів запису слов'янської мови, які практикувалися в ту епоху, слов'янське письмо Кирила представляло собою особливу закінчену систему, створену з ретельним урахуванням специфічних особливостей слов'янської мови [19, с. 117]. В такому вигляді слов'янське письмо у IX ст. могло бути створене лише в Візантії з її більш високим, ніж у країнах Західної Європи, рівнем гуманітарних, і особливо філологічних, знань.

У цей час Кирило і Мефодій одержали запрошення на місіонерську діяльність у потужну слов'янську державу – Велику Моравію. Князь Ростислав прагнув через християнську церкву підсилити свою державну владу. Він намагався об'єднати розрізнені церковні служби в єдиний єпископат. Тому князь і звернувся по допомогу до візантійського імператора із проханням надіслати освічених людей, які б проводили літургію не на латині, а слов'янською мовою й одночасно навчали цій справі інших.

Для візантійського уряду християнізація слов'ян за допомогою використання слов'янського письма була лише одним з можливих рішень, що сприяли досягненню важливої політичної цілі – звільнення Великої Моравії від сфери впливу римської церкви. Це також дуже полегшувало ефективну християнізацію слов'ян в порівняно короткий термін, але, з іншого боку, впровадження на слов'янських землях особливої писемності могло сприяти збереженню відособленості цих земель. Саме побоюваннями такого роду слід пояснювати той факт, що створене Кирилом слов'янське письмо, незважаючи на його офіційне схвалення імператором, так і не отримало розповсюдження на слов'янських землях імперії [19, с. 117].

У цих умовах успішне виконання розповсюдження слов'янської писемності можна віднести до особистої заслуги Кирила, який поставився до дорученої йому справи з набагато більшим натхненням, ніж самі ініціатори цієї місії. Вже це дозволяє ставити питання про особливості, що відрізняли погляди солунських братів і кола їх учнів від офіційної політичної ідеології, яка панувала у Візантійській імперії. У цей час Кирило і Мефодій ще не усвідомлювали, що ця місія стане чи не найважливішою як для них, так і для всього слов'янського миру. Для Кирила і Мефодія ідея християнської місії «освіти» народів виступала як головна і найвища цінність.

У 863 р. посланці Кирило та Мефодій разом з великою дипломатичною місією потрапили у Велиград, де почали проводити просвітницьку й духовну діяльність серед місцевих жителів. Перекладали із грецької мови на слов'янську церковні книги, служили літургію святого Іоанна Златоуста. До їх завдань також входила підготовка священників із числа місцевого населення, яких вони навчали в спеціально створеній церковній школі. Було відібрано 50 учнів. Їх навчали слов'янській писемності, читанню проповідей і церковній службі слов'янською

мовою. Діяльність Кирила й Мефодія викликала гострий опір римського духівництва, в сфері впливу якого перебувала Велика Моравія. Папа звинуватив братів у ересі, оскільки божу службу вони вели слов'янською мовою, а в той час законними вважалася тільки латина, грецька і старослов'янська мови. Римська церква відмовила Кирилу й Мефодію в присвоєнні їх учням духовного сану. Вони вирішили повернутися до Візантії.

По дорозі вони займалися місіонерською діяльністю на території слов'янської держави – Балатонського князівства, де вони також підготували священників для ведення християнської служби слов'янською мовою. Перебуваючи у Венеції, солоунські брати одержали запрошення до Папи римського, де вони передали йому останки святого Климента. В цей час у західній і східній церквах володіння реліквіями мало не тільки релігійний, але й політичний характер. У відповідь Папа Адріан II взяв під свій захист богослужіння, які проводили Кирило та Мефодій слов'янською мовою.

Діяльність солунських братів мала значення для розвитку не тільки слов'янської, але, певною мірою, і німецької культури. Є підстави вважати, що під безпосереднім враженням від діяльності Кирила і Мефодія в Моравії було написано передмову одного з головних творів німецької літератури IX ст. – віршованого перекладу Євангелія. У ньому автор Отфрідом з Вейсенбургу принципово відстоював своє право писати про події «священної історії» німецькою мовою [19, с. 50].

З діяльністю Кирила в Моравії у другій половині IX ст. дослідники пов'язують і переклад однієї з глав трактату «Великий апологетик» константинопольського патріарха Никифора I. Переклавши «Написання про праву віру», Кирил, вперше виклав слов'янською мовою основні догмати православного віровчення. Цей переклад поклав початок створенню філософської та богословської термінології слов'янською мовою. У результаті перекладацької діяльності Кирила та Мефодія був створений корпус текстів слов'янською мовою, що давав уявлення про головні норми і проблеми християнського світу, і одночасно літературна мова, здатна на такому ж високому рівні, як грецька й латина, обслуговувати всі сфери громадського життя населення Великої Моравії.

У церкві святої Марії Ясної писалися церковні книги слов'янською мовою, пройшли богослужіння на їхнє освячення. Усе це свідчило про визнання духовних праць Кирила й Мефодія. Пізніше, за великі заслуги Кирила в церкві святого Петра висвятили у сан єпископа, а його брата нагородили саном священника.

Наприкінці 868 р. Кирило занедужав і відмовився від єпископства, ставши ченцем (до речі, саме тоді він прийняв ім'я Кирило Олександрійський), а 14 лютого 869 р. помер. Його тіло було поховано із церковними почесностями поруч із мощами святого Климента, де перебувають і зараз [2, с. 49].

Перед смертю Кирило сказав своєму братові Мефодію: «Ми з тобою, як два воли: від важкої ноші один упав, інший повинен продовжувати шлях» [8]. Папа Іоанн VIII висвятив Мефодія у сан архієпископа Моравії й Панонії. Він з учнями, які одержали сан священників, повернувся в Панонію, а пізніше до Моравії.

До цього часу обстановка в Моравії досить змінилася. Після того, як князь Ростислав зазнав поразки від короля Людовика Німецького та 870 р. помер у баварській в'язниці. Моравським князем став його племінник Святополк, який підкорився німецькому політичному впливу. Діяльність Мефодія та його учнів протікала в достатньо складних умовах. Латино-німецьке духовництво всіляко заважало поширенню слов'янської мови як мови церкви. Їм навіть удалося на три роки ув'язнити Мефодія в один із швабських монастирів – Райхенау [8]. Довідавшись про це, Папа Іоанн VIII заборонив німецьким єпископам проводити літургію, поки Мефодій не буде звільнений. Однак він також заборонив богослужіння слов'янською мовою, дозволивши тільки проповіді. Перебуваючи у 874 р. відновленим у правах архієпископа, Мефодій, незважаючи на заборону, продовжував богослужіння слов'янською мовою, хрестив чеського князя Боривоя і його дружину Людмилу. В 879 р. німецькі єпископи організували новий процес проти Мефодія. Однак Мефодій у Римі блискуче виправдавсь й навіть одержав папську буллу, що дозволяла богослужіння слов'янською мовою.

По цей час залишається незрозумілим, як Мефодію вдалося домогтися від Іоанна VIII дозволу вести богослужіння слов'янською мовою. Можливо, відіграв роль розрахунок на те, що цей крок допоможе відірвати такі слов'янські країни, як Болгарія і Хорватія, від орієнтації на Візантію і з'явиться можливість залучити їх на бік Риму. Однак вже через кілька років дозвіл був анульований. У булі 885 р. новий папа Стефан V категорично заборонив здійснювати церковні обряди і читати тексти Писання слов'янською мовою, дозволивши лише вести нею роз'яснення змісту проповіді. Тим самим не заборонялися ні слов'янські літери, ні писемність на слов'янській мові, але сфера їх застосування різко зменшилась.

У 881 р. Мефодій за запрошенням імператора Василя I Македонянина приїхав у Константинополь. Там він провів три роки, після чого разом з учнями повернувся в Моравію. За допомогою трьох учнів він переклав на слов'янську мову Старий Завіт і святобатьківські книги. У 885 р. Мефодій важко занедужав. Перед смертю своїм спадкоємцем призначив учня Горазда. 19 квітня, у Вербну неділю він попросив віднести себе в храм, де прочитав проповідь. У той же день він помер. Відспівування Мефодія відбувалося трьома мовами – слов'янською, грецькою та латиною [8].

Зацікавленість панівних класів слов'янських країн у поширенні слов'янського письма наклала відбиток на політику візантійського уряду, який прагнув зміцнити свій вплив на Балканах. Слов'янських священників, яких було продано у рабство, викупив у Венеції і доставив в Константинополь посол імператора Василя. Згодом їх також було переправлено до Болгарії [19, с. 133]. Переселяючись, учні Кирила і Мефодія перенесли на територію Першого Болгарського царства традиції прославлення та вшанування творців слов'янської писемності. Збереження і розвиток цих традицій виявилися не тільки в листуванні і поширенні раніше

відомих текстів, але й у створенні нових творів, що розповідають про життя та діяльність Кирила і Мефодія.

Висновки. У чому ж велич духовного подвигу святих Кирила й Мефодія і їх заслуги перед слов'янськими народами? Вони розробили першу впорядковану слов'янську абетку й цим поклали початок широкому розвитку слов'янської писемності [7, с. 301]. Брати-просветителі перевели з грецької мови багато церковних книг, що стало початком формування старослов'янської літературної мови й слов'янської книжкової справи. До того ж Кирилом були створені й оригінальні твори. Кирило й Мефодій протягом довгих років вели серед західних і південних слов'ян активну просвітницьку роботу й тим самим сприяли розповсюдженню грамотності серед цих народів. У продовж всієї просвітницької діяльності в Моравії та Паннонії Кирило й Мефодій проводили, самовіддану боротьбу проти спроб німецько-католицького духівництва заборонити слов'янську абетку й книги. Кирило й Мефодій були основоположниками першої літературно-писемної мови слов'ян – старослов'янської, яка у свою чергу стала своєрідним каталізатором для створення давньоболгарської, давньоруської й літературних мов інших слов'янських народів [16, с. 349].

Нарешті, оцінюючи просвітницьку діяльність солунських братів, слід мати на увазі, що вони не займалися християнізацією населення (хоча в деякій мірі посприяли їй), тому що Моравія до часів їх прибуття була вже християнською державою. Кирило й Мефодій, склавши слов'янську абетку, здійснюючи переклади із грецького, навчаючи грамоті й прилучаючи місцеве населення до багатой за змістом і форм християнської та енциклопедичної літератури були саме вчителями й просвітителями слов'янських народів.

Слов'янські пам'ятники, що дійшли до нас з X-XI ст. свідчать про те, що, починаючи з епохи Кирила й Мефодія, протягом трьох століть слов'яни користувалися єдиною книжково-літературною мовою з рядом місцевих варіантів. Слов'янський мовний мир був досить однаковим, якщо порівнювати його із сучасним. Таким чином, Кирило й Мефодій створили інтернаціональну мову. Створена ними слов'янська писемність відразу увійшла в культурний фонд більшості слов'янських народів. Одним з розвинених варіантів цієї письменності (кирилицею) користується Україна.

Список літератури: 1. *1150 лет славянской письменности* // Режим доступу до видання: http://www.chaltlib.ru/articles/resurs/jubilei_goda/god_rossiiskoy_istorii/1150_let_slavyanskoj_pismennosti. 2. *Власов В. Г.* Славянская азбука и славянские просветители / В. Г. Власов // Научный коммунизм. – 1989. – №6. – С. 3-62. 3. *Власов В. Г.* Кирилл и Мефодий / В. Г. Власов // Культура и религия. – 1992. – №3. – С.3-55. 4. *Гильфердинг А. Ф.* О Кирилле и Мефодии (1862) / А. Ф. Гильфердинга. — СПб, 1868. – Т. 1. – С. 299-340. 5. *История Византии* // Сказкин С. Д. (отв.редактор) – М., 1967 – Том 2. – 472 с. 6. *Истрин В. А.* 1100 лет славянской азбуки / В. А. Истрин. – М., 1963. – 180 с. 7. *Истрин В. А.* Развитие письма / В. А. Истрин. - М., 1961. – 403 с. 8. Кирилл и Мефодий – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>. 9. *Константинов Н. А.* О начале русской письменности /

Н. А. Константинов // Нева – 1957. – №7. – С. 178-182. **10.** Красносельцев Н. Ф. Патриарх Фотий и византийское богословие его времени / Н. Ф. Красносельцев // Записки Новороссийского университета. – 1892. – Т. 57. – С. 39-40. **11.** Лавров П. А. Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности / П. А. Лавров. - Л., 1930. – 200 с. – (Труды Славянской комиссии; Т. 1). **12.** Львов А. С. К истории слова грамота в древнерусской письменности / А. С. Львов // Исследования источников по истории русского языка и письменности. М., 1966. – С. 88-103. **13.** *Начало славянской письменности* // Режим доступа до видання: <http://slawianie.narod.ru/str/pismo/naczalo.html> **14.** Обнорский С. П. Язык договоров русских с греками / С.П. Обнорский. // Сборник статей: «Язык и мышление». – Вып. VI-VII. – М.-Л., 1936. – С. 79-103. **15.** Рыбаков Б. А. Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. – М., 1981. – 608 с. **16.** Толстой Н. И. История и структура славянских литературных языков / Н. И. Толстой. – М., 1988. – 351 с. **17.** Филиппов Т. И. Краткое сказание о житии святых Кирилла и Мефодия, просветителей славянских / Т.И. Филиппов // Русское воспитание. – М. – 2008. – С. 146-148. **18.** Формозов А. А. Сосуды срубной культуры с загадками и знаками / А. А. Формозов // Вестник древней истории. – 1953. – № 1. – С. 193. **19.** Флоря Б. Н. Сказание о начале славянской письменности / Б. Н. Флоря. – М., 1981. – 384 с. **20.** Черепнин Л. В. Русская палеографии / Л. В. Черепнин. – М., 1961. – 277с.

Надійшла до редколегії 11.10.2013 р.

УДК: 003 (476) (063)

Участь просвітителів Кирила й Мефодія у створенні слов'янської писемності / Ю. О. Олійник // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2013. - № 61 (1034). – С. 93-102. Бібліогр.: 20 назв.

В статті автор освітає формування поглядів великих славянських просвітителів Кирилла й Мефодія. Розкривається роль солунських братів у розвитку культурної життя славянських народів. Особливу увагу при цьому приділяється просвітительській і духовній діяльності в час місіонерських поїздок, досліджуються успішні етапи створення ними славянської писемності.

Ключевые слова: Кирилл, Мефодий, Древняя Русь, миссионерская деятельность, церковь, славяне, азбука, письменность.

In the article the author focuses on the formation of attitudes of the great Slavic enlighteners Cyril and Methodius. Reveals the role of солунських brothers in the development of the cultural life of the Slavic peoples. Special attention is given to the educational and spiritual activities missionary trips, explores the successful stages of the creation of the Slavic alphabet.

Keywords: Cyril, Methodius, Ancient Russia, missionary work, church, Slavs, alphabet, writing.